

UOT 75

FATMA MƏMMƏDOVA

**AZƏRBAYCAN ƏDİBLƏRİNİN NİZAMİ GƏNCƏVİ ADINA MİLLİ
AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI MUZEYİNDƏKİ
PORTRETLƏRİN BƏRPA TARİXİ**

Bu il Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi 82 illik yubileyini qeyd edir. 82 il ərzində ölkə hüdudlarını aşaraq bütün dünyada öz kolleksiyası ilə tanınmış muzeyə çevrilmişdir. Bu sənət məbədinin eksponatları arasında Azərbaycan ədiblərinin portretləri çoxdur. İllər keçdikcə şəkillər, materialların tərkibinin təbii korlanması və ya sənət əsərinə tətbiq olunan (təsadüfi və qəsdən) fiziki qüvvələr səbəbindən zədələnilir. Muzey əşyalarının vəziyyəti ətraf mühitin təsirinə görə daim təhlükə altındadır.

Ətraf mühitin bu mənfi təsirlərini aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar: ekstremal temperatur dəyişmələri və nisbi rütubət, yüksək səviyyədə gün işığının təsiri, süni işıqlandırma, ultrabənövşəyi və infraqırmızı şüalanma, haşəratlar və gəmiricilər və muzey ziyanvericilərinin mövcudluğu; yanğın, oğurluq və vandalizm. Rəsmlərin öyrənilməsi zamanı muzey kuratorları tez-tez bərpa, yenidənqurma və texniki ekspertizanın tarixi ilə bağlı məsələlərlə üzləşirlər. Bu məqalədə portret janrı məsələsinin həllində rəsm bərpaçıları ilə qarşılıqlı əlaqələrin artan əhəmiyyətindən bəhs olunur. Bu mövzu 1940-60-cı illərdə Azərbaycan Respublikasının Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyində tanınmış rəssamların əsərləri əsasında araşdırılmışdır.

Açar sözlər: portret, rəssam, muzey, bərpa, qoruma.

Müasir sosial mədəni institutların – muzeylərin, kitabxanaların, arxivlərin fəaliyyəti təkcə abidələrin toplanması tədqiqinə deyil, onların maddi nümunələr kimi, mövcudluğunu saxlamağa və uzatmağa yönəlmişdir. Maddi mədəniyyət nümunələrinin məhz fiziki varlığı onların tədqiqinə və əvvəlki nəsillərin mənəvi təcrübəsi kimi dərkinə imkan verir. Müasir cəmiyyət mədəni irsə varislənərkən eyni zamanda onun qorunması öhdəliyini də qəbul etmiş olur.

Azərbaycanda xalqımızın qədim tarixini və mədəniyyətini əks etdirən, müxtəlif nəsillərdən olan adamların estetik tərbiyəsinin inkişafına təsir göstərən muzeylərin yaranması prosesi bir əsrlik tarixə malikdir. XX əsrin əvvəllərində ayrı-ayrı şəxslərin təşəbbüsü ilə pərakəndə şəkildə həyata keçirilməyə başlayan bu proses XX əsrin ortalarına doğru dövlət qayğısı ilə daha sürətlə, mərkəzləşdirilmiş və məqsədyönlü şəkildə inkişaf etmişdir [3]. Bu dövrdə bu gün respublikamızın aparıcı muzeylərinə çevrilmiş bir sıra muzeylər – Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi, Milli İncəsənət Muzeyi və s. yaradılmışdır. Onların sırasında bu il yaranmasının 82-ci ildönümünü qeyd etdiyimiz, Azərbaycanın muzey işi tarixində xüsusi yerlərdən birini tutan, zəngin folklorumuzun janr xüsusiyyətlərini, ədəbiyyat tariximizi, görkəmli sənətkarların, söz ustalarının həyat və yaradıcılığını, bədii irsini əks etdirən eksponatları xüsusi qayğıyla qoruyub saxlayan, tədqiq və təbliğ edən Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi xüsusi yer tutur.

Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Sovetinin 1 noyabr 1939-cu il tarixli 4972 №-li sərəncamı ilə yaradılsa da, İkinci Dünya Müharibəsinin başlaması səbəbi ilə açılışı 1945-ci il may ayının 14-nə təsadüf edir.

Muzeyin kolleksiyasında müxtəlif çeşidli rəngarəng və qiymətli eksponatlar – Azərbaycan və başqa Şərq ölkələri sənətkarlarının, şair və alimlərin nadir əlyazmaları, məşhur xəttatların işləri, klassiklərin əsərlərinə çəkilmiş nəfis miniatürlər, nadir çap kitabları, qəzet və

jurnallar, müasir Azərbaycan yazıçılarının əsərləri, Şərqi və Avropanın bir çox dillərində elmi əsərlər, təsviri sənət əsərləri və sənədli fotoşəkillər, yazıçıların şəxsi xatirə əşyaları, xalq yaradıcılığı nümunələri, Azərbaycan ərazisində tapılmış müxtəlif dövrlərə aid sikkələrin kolleksiyası, qədim və süjetli xalçalar, saxsı və bürünc qablar, xalqın çoxəsrlik inkişafı ilə bağlı digər maddi-mədəniyyət abidələri qorunub saxlanılmaqdadır [4].

Muzeyin ekspozisiya zallarında nümayiş etdirilən, N. Vəzirov, C. Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev, S.S.Axundov, M.S.Ordubadi, A.Şaiq, T.Ş.Simurq, Y.V.Çəmənəminli, B.Talıbzadə, Ə.Cavad kimi mütərəqqi fikirli ədiblərimizin həyat və yaradıcılıqları ilə bağlı maraqlı faktları, müxtəlif əsrlərdə yaşayıb yaratmış şair və ədiblərin obrazlarını, onların həyatından alınmış mühüm hadisələri təcəssüm etdirən və eləcə də bəzi əsərlərin mövzusunda çəkilən illüstrasiyalar, istedadlı xalq sənətkarlarının toxuduqları süjetli xalçalar, heykəltəraşlıq, tətbiqi sənət nümunələri, diaqram, xəritə, üç mindən artıq ədəbi-bədii və s. eksponat həm də geniş tədqiqat mənbələridir.

Bundan başqa, muzeyin eksponatları arasında Cəlal Qaryağdının Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasının ölməz qəhrəmanı, uzun əsrlərdən bəri əmək və məhəbbət fədakarlığını təcəssüm etdirən külünglə Bisütunu yaran Fərhadı əks etdirən baryef, Fuad Əbdürrəhmanovun müəllifi olduğu dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin heykəli, Azərbaycanın görkəmli fırça ustaları Mikayıl Abdullayevin “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanına illüstrasiya, Yusif Hüseynovun “Fatmanın inəyi”, Nizaminin “Xəmsə”si əsasında toxunan “İki bayquşun söhbəti” (rəssamlar Lətif Kərimov və Kazım Kazımzadə), “Fərhad dağı yarıır” rəssamlar Lətif Kərimov, və Qəzənfər Xalıqov, “Məcnun vəhşi heyvanlar arasında” rəssam Lətif Kərimov, “Bəhram Fitnə ilə ovda” rəssam Əmir Hacıyev, “İsgəndər və Nüşabə gəzintidə” (rəssamlar Lətif Kərimov və Məmmədəli Şirinov) süjetli xalçaları, habelə “Fitnə vərdeşinin gücünü isbat edir”, “Fərhad Xosrovun sarayında” rəssam Kazım Kazımzadə, “Bəhram və Çoban” rəssam Elbəy Rzaquliyev və digər süjetli, nəfis şəkildə yaradılan tablolar, Mikayıl Abdullayevin “İmadəddin Nəsimi edam qarşısında”, Tahir Salahovun “Koroğlu döyüş ərfəsində”, rəssam C.Rəhimovun “Füzuliyə həsr edilmiş vaza”, rəssam Sadıq Şərifzadənin “Divanı-Hikmət” ədəbi məclisi, habelə Maral Rəhmanzadənin “Ovçu Pirim nağılına” çəkdiyi illüstrasiya və rəssam İsmayıl Axundovun “Məlik Məmməd” nağılına çəkdiyi illüstrasiya da digər qiymətli eksponatlar kimi yer almaqdadır.

Muzeyin zəngin toplusunda xüsusi qayğı ilə qorunub saxlanan, görkəmli rəssamlarımızın ədiblərimizə, yaxud onların əsərlərinə həsr etdikləri rəsm əsərləri – Güllü Mustafayevanın “Məhsəti xanım Gəncəvinin portreti”, Elçin Aslanovun “Abbasqulu ağa Bakıxanov”, Mikayıl Abdullayevin “Mirzə Fətəli Axundov”, “Səməd Vurğun”, “Mirzə İbrahimov”, Oqtay Sadıqzadənin “Xurşid banu Natəvan”, Elmır Saruxanovun “Hüseyn Cavid”, Tahir Salahovun “Cəfər Cabbarlı Neva sahilində”, Ə.Babayevin “Mehdi Hüseyn”, Toğrul Nərimanbəyovun “Rəsul Rza” və s. kimi portretlər bizə ədiblərimizin simalarını xatırlatmaqla yanaşı, həm də Azərbaycan rəngkarlığında peşəkar portret janrının mövcudluğundan və inkişafından xəbər verir [5].

Dünyada və Azərbaycanda portret janrının inkişafı. Ümumiyyətlə, portret (frans, portrait – təsvir etmək) rəngkarlıq, heykəltəraşlıq və qrafikanın əsas janrlarından biri olub, mövcud olmuş, yaxud da hazırda mövcud olan hər hansı bir şəxsin, yaxud bir qrup damın təsviridir. Bu janrın ən zəruri meyarlarından biri təsvirin orijinala bənzərliyidir ki, buna təkə təsvir olunanın zahiri görkəminin düzgün verilməsi ilə deyil, eyni zamanda onun mənəvi varlığının, müəllifin subyektiv yanaşması ilə əks olunur. Tarixən portretlərin geniş və çoxplanlı tipolo-

logiyası formalaşmışdır: icra texnikası və təyinatı, personajların təsvir xüsusiyyətlərindən asılı olaraq dəzğah (rəsm, qrafik vərəq, büst), monumental (freska, mozaika, heykəl) və s. portretləri, həmçinin medalların, gemmaların üzərində, eləcə də portret miniatürlər mövcuddur. Personajların sayına görə isə portretlər individual, ikili, qrup portretlərə bölünür. Portretin janr sərhədlərinin hərəkətliliyi bir əsərdə onu digər janrların elementləri ilə qarışdırmağa imkan verir. Məsələn, rəsmdə təsvir olunan obraz onu əhatə edən əşyalar aləmi, təbiət, mezarlıq, digər şəxslərlə qarşılıqlı əlaqədə təsvir olunur.

Ümumilikdə portret sənəti vacib ictimai hadisələri dərinləndirən əks etdirməyə qadirdir. Qədim zamanlardan yaranan portret janrı qədim Şərqi, xüsusən də qədim Misir heykəltəraşlığında yüksək səviyyəyə çatmışdır. Burada əsasən təsvir olunan şəxsin axirət dünyasında "oxşarı" rolunu oynayırdı. Belə dini Qədim Misir portretlərinin möcüzəvi təyinatı müəyyən insanların individual cizgilərinin təsvirinin kanonik tipli proyeksiyasına gətirib çıxartdı. Qədim Yunanıstanda isə klassik dövrdə ideallaşdırılmış şair, filosof, ictimai xadimlərin heykəl portretləri yaradılırdı.

E.ə. V əsrin sonunda qədim yunan portretləri daha da individuallaşır, ellin mədəniyyətində obrazlar daha da dramatikləşir. Qədim Roma portretlərində isə personajın individual cizgiləri dəqiq oturulmuş xarakterlərin psixoloji həqiqiliyi ilə seçilirdi. Orta əsrlər Avropada portret janrının inkişafında xüsusi izlər qoymuşdu. Çox vaxt bu, bədii kilsə ansamblının ayrılmaz hissəsi kimi təqdim olunurdu. Bu dövrdə yapon rəngkarlığı və heykəltəraşlığında, Orta Asiya, Azərbaycan (Kəmaləddin Behzad), Əfqanıstan, İran (Rza Abbasi), Hindistan sənətkarlarının portret miniatürlərində portret obrazları çox cazibədar idi. Portret sənətinin ən yüksək nailiyyətləri İntibah dövrü ilə əlaqədardır. Renessans dövrünün portret janrının prinsipləri XV əsrdə İtaliyada daha da təsdiqləndi. Yüksək İntibah dövrünün Leonardo da Vinci, Rafael, Corconi və Titsian kimi sənətkarları portret obrazlarının məzmununu dərinləşdirir, onlara güclü intellekt, şəxsi azadlıq, mənəvi harmoniya, bəzən isə daxili dramatiklik bəxş edirdi.

XVII əsrə, XVIII əsrin birinci yarısına aid portretlər sifarişçinin obrazının qəsdən ideallaşdırılması, mifologizləşdirilməsi ilə xarakterizə olunur. XVIII əsr portretləri yeni realistik tendensiyalarla seçilməyə başladı. XIX əsrin birinci yarısında isə portret sənətində romantizm ənənələri ilə yanaşı, satirik portret nümunələri meydana çıxdı. XIX əsrin II yarısında milli portret məktəblərində coğrafiyası genişlənmiş çoxlu üslubi istiqamətlər yaranır. XX əsr portret janrında yeni dövrün incəsənətində mürəkkəb və ziddiyyətli tendensiyalar formalaşır.

Portret Azərbaycan rəngkarlığında da həmişə əsas yerlərdən birini tutmuşdur. Rəngkarlığın peşəkar məktəbi yarandığı vaxtdan portret Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında nəzər-diqqəti cəlb edir. Azərbaycan rəngkarlığında uzun illər ərzində portretlər əsasən yaradıcı ziyalılarla yanaşı, fəhlələrə, kolxozçulara, əmək qabaqcıllarına da həsr olunmuşdur. 1930-1950-ci illərdə Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında yazıçıların, musiqiçilərin portretləri çoxluq təşkil edirdi. Xüsusən də orta əsrlər Azərbaycan klassik poeziyasının nümayəndələri olan Nizami, Vəqif, Füzuli, Nəsimi, siyasətdə və elmdə məşhur olan Şah İsmayıl Xətai və Nəsrəddin Tusinin bərpa olunmuş portretlərini göstərmək olar. Bunların yaranması rəssamların öz mədəniyyət tarixinə münasibətindən, həmçinin müsabiqələrin və yubileylərin keçirilməsi ilə əlaqədar olurdu. Bu cür müsabiqələrin əhəmiyyəti həqiqətən böyükdür, biz bu zaman məşhur Azərbaycan şairlərinin, mədəniyyət və elm xadimlərinin obrazları ilə tanış oluruq. Belə müsabiqələrin hazırlıq prosesində rəssamlar dərin elmi tədqiqat işi aparır, həqiqəti olduğu kimi yaratmağa çalışırdılar [2, s. 144].

1960-cı illərdən başlayaraq Azərbaycan rəngkarlığında portret konsepsiyası dəyişir: məşhur mədəniyyət xadimlərinin obrazı ümumiləşdirilmiş formada görünür. Rəssamlar bu və ya digər şəxsiyyətin müəyyən xüsusiyyətlərini qabartmağı üstün tuturdular. Təbii ki, bu tendensiya o dövrdə sovet incəsənətində baş verən ümumi dəyişiklərlə əlaqədar idi. Beləliklə, XX əsrdə görkəmli Azərbaycan rəssamlarından Mikayıl Abdullayevin, Salam Salamzadənin, Tağı Tağıyevin, Güllü Mustafayevanın, Nəcəfqulu İsmayılovun, Toğrul Nərimanbəyovun və başqalarının yaradıcılığında portret janrı mühüm yer tuturdu ki, onların arasında da Azərbaycan ədiblərinin portretlərini xüsusilə vurğulamaq olar. Bu portretlərin bir qismi muzey fondlarında qorunub saxlanılmaqdadır ki, AMEA N.Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi də onların sırasına daxildir.

AMEA N.Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyində ədiblərin portretlərinin bərpa tarixi, yarandığı gündən Azərbaycanın görkəmli şair, yazıçı və dramaturqlarının portretlərindən və onların əsərlərinə çəkilmiş süjetli rəngkarlıq əsərlərindən ibarət zəngin kolleksiya formalaşmışdır. Azərbaycan ədiblərinin portretlərinin bərpa tarixi bu rəngkarlıq əsərlərinin kolleksiyasının formalaşması ilə sıx bağlıdır. Özünün bərpa emalatxanası olmadığı üçün muzey keçən əsrdə 80-ci illərinin sonu, 90-cı illərinin əvvəllərində bir neçə rəngkarlıq əsərlərinin zəruri bərpa və konservasiya əməliyyatlarını həyata keçirməsi üçün o dövrdə bu işi həyata keçirən yeganə ixtisaslı mərkəz olan Muzey Sərvətləri və Xatirə Əşyalarının Elmi Bərpa Mərkəzinə müraciət edir. İncəsənət əsərlərinin zaman və təbii təsirlərdən, habelə insanların müdaxilələri nəticəsində yaşlanması qaçılmaz prosesdir.

Elə 1985-ci ildə vaxtilə Azərbaycan N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat Muzeyi adlanan müəssisənin rəhbərliyinin müraciəti əsasında bərpa mərkəzinə gətirilən rəngkarlıq əsərlərinin – “Həsən bəy Zərdabi “Əkinçi”nin mətbəəsində” (müəllif N.İsmayılov), “Mirzə Ələkbər Sabir Nur kitabxanasında” tablolarının və “Rəsul Rza”nın (müəllif Toğrul Nərimanbəyov), “Məmməd Arif”in (müəllif B.Mirzəzadə), “Mikayıl Müşfiq”in (müəllif O.Sadıqzadə), “Nəcəf bəy Vəzirov”un (müəllif B.Mirzəzadə), “M.F.Axundov”un (müəllif M.Abdullayev) portretlərində ilkin vizual müayinə zamanı onların rəng qatında müşahidə olunan qabarma, qovuşqlama və itkilərin də səbəbi kimi zamanla baş verən təbii qocalma ilə yanaşı temperatur və nisbi rütubətin mövsüm dəyişikləri zamanı baş vermişdir [3].

Vaxtilə valideynləri, repressiyaya məruz qalmış Oqtay Sadıqzadənin xəyalları, mənəvi dünyası nakam şairimiz, repressiya qurbanı olmuş Mikayıl Müşfiq haqqında bütün düşüncələrini bu kətana köçürərək onun portretini yaratmışdır. Əsərdə Müşfiq əlində qələm, fikrə getmiş, nəzərləri uzaqlara tikilmiş halda təsvir olunmuşdur. Əsərə baxarkən tamaşaçıda belə hiss yaranır ki, tablounun kətanının arxa üzündə muzey əməkdaşları tərəfindən qara rəngdə əsərin adı “Yenə o bağ olaydı” ... qeyd olunmuşdur. Bütün bərpa proseslərini müvəffəqiyyətlə keçdikdən sonra əsər digər tablolarla birlikdə muzeyə qaytarılaraq fondada öz yerini tutmuşdur. Əsərlərin bir çoxu 1940-ci illərdə muzeyin sifarişi ilə ərsəyə gəlmişdi. Bu barədə 1992-ci ildə nəşr edilmiş “Azərbaycan incəsənəti kitabında yazılır: “Azərbaycan rəssamlığının inkişafında Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 800 illiyi ilə əlaqədar tədbirlərin əhəmiyyətini bir daha qeyd etməliyik. N.Gəncəvi. adını daşıyan ədəbiyyat muzeyinin ekspozisiyası üçün rəssamlar bir sıra tematik şəkillər, portretlər, rəsmlər yaratmışlar [1, s. 257].

Həmin illərdə muzeyə daxil olan tematik tablolardan biri olan “Nizami və yaşlı aşıq” əsəri 1996-cı ildə bərpa üçün elmi bərpa mərkəzinə gətirilmiş vizual, müayinədən sonra üzərində təmizləmə, rəng qatının bərkidilməsi, bərpa zəminin vurulması, qoruyucu lakla örtülmə

və tökülmüş rəng qatının tonlaşdırılması kimi bərpa prosesləri həyata keçirilmiş və sonra əsər muzeyə qaytarılmışdır.

Nəticədə muzeyin ekspozisiyasında bu əsərlər tamaşaçılara qüsursuz, tam şəkildə təqdim olunur. Beləliklə, yarandığı ildən AMEA N.Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi həm də Azərbaycanda rəngkarlıq sənətinin, xüsusən də portret janrının müəyyən inkişaf mərhələlərini özündə əks etdirən rəsm əsərlərinin də zəngin xəzinəsinə çevrilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Kərimov K., Əfəndiyev R., Rzayev N., Həbibov H. Azərbaycan incəsənəti. Bakı: İşıq, 1992, 344 s.
2. Kərimova R. Azərbaycan sovet portret boyakarlığı: Azərbaycan sovet rəssamlığında portret janrının inkişafı (1946-1960-cı illər). Bakı: Azərbaycan EA nəşriyyatı, 1964, 178 s.
3. MSXƏEBM-in elmi arxivi: J-112 inventar nömrəli əşyanın elmi bərpa pasportu. Bakı, 1985.
4. MSXƏEBM-in elmi arxivi, elmi bərpa pasportları. Bakı, 1987.
5. MSXƏEBM-in elmi arxivi, elmi bərpa pasportları. Bakı, 1990.
6. MSXƏEBM-in elmi arxivi, elmi bərpa pasportları. Bakı, 1993.

AMEA Naxçıvan Bölməsi

E-mail: fatma_sahbazova@hotmail.com

Fatma Mammadova

HISTORY OF RECONSTRUCTION OF PORTRAITS OF AZERBAIJANI WRITERS IN THE NATIONAL MUSEUM OF AZERBAIJANI LITERATURE NAMED AFTER NIZAMI GANJAVI

This year the National Museum of Azerbaijan literature named after Nizami Ganjavi celebrates its 82nd anniversary. In 82 years has grown beyond the local borders to become a well-known museum with its collection in the world. There are many portraits of Azerbaijani litterateurs among the museum objects. Paintings, as they age, become damaged due to the natural degradation of the constituent materials or by physical forces applied (accidental and intentional) to the artwork. Influences from the environment constantly threaten the condition of museum objects. These harmful environmental conditions can be summarized as extreme fluctuations of temperature and relative humidity, exposure to high levels of daylight, artificial light, ultraviolet and infrared radiation, the presence of mold, and museum pests such as insects and rodents; fire, burglary, and vandalism. In studying paintings, museum curators are often confronted with restoration history, reconstruction, and technical examination issues. This article deals with the increasing importance of the interaction with painting restorers in resolving the portrait's genre's questions. The subject is being illustrated by paintings of famous artists of Azerbaijan from 1940-60 at the National Museum of Azerbaijan literature named after Nizami Ganjavi.

Keywords: *portrait, painter, museum, restoration, conservation.*

Фатма Мамедова

ИСТОРИЯ РЕКОНСТРУКЦИИ ПОРТРЕТОВ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ В НАЦИОНАЛЬНОМ МУЗЕЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ИМЕНИ НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ

В этом году Национальный Музей Литературы Азербайджана имени Низами Гянджеви отмечает 82-летний юбилей. За 82 лет музей вышел за пределы местных границ и стал всемирно известным музеем со своей коллекцией. Среди музейных предметов много портретов азербайджанских литераторов. Картины, поскольку они стареют, получают повреждения в результате естественной деградации составляющих материалов или от физических сил, случайно или преднамеренно приложенных к произведению искусства. Состоянию музейных экспонатов постоянно угрожает влияние окружающей среды. Эти негативные экологические факторы можно резюмировать следующим образом: резкие колебания температуры и относительной влажности, интенсивное воздействие дневного и искусственного света, ультрафиолетового и инфракрасного излучения, наличие плесени и музейных вредителей, таких как насекомые и грызуны; пожар, кражи и вандализм. При изучении картин кураторы музеев часто сталкиваются с вопросами, касающимися истории реставрации, реконструкции и технической экспертизы. В данной статье рассматривается возрастающая важность взаимодействия реставраторов с живописью при решении вопросов, связанных с историей портретного жанра. Тема иллюстрируется картинами известных художников Азербайджана, написанных в 1940-60-х годах и выставленных в Национальном Музее Азербайджанской Литературы имени Низами Гянджеви.

Ключевые слова: *портрет, художник, музей, восстановление, охрана.*

(Sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Sevil Sadıxova tərəfindən təqdim edilmişdir)

**Daxilolma tarixi: İlkin variant 14.06.2021
Son variant 26.07.2021**